

Švč. Mergelei Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje: tradicija ir dabartis

Švč. Mergelei Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje tradicijos ir dabartis yra mažai tyrinėta. Atliktas tyrimas parodė, kad šermenų apeigose šermenų bei Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmynuose vyrauja Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės. Tradicinės maldos-giesmės yra šios: „Sveika, Marija“, „Viešpaties Angelas“, „Sveika, Karaliene“, giesmės: „Sveika, Aušrine žvaigždele“, „Vainikėlis“ („Karunka“), „Stovi Motina“, „Karalienė maloninga“ ir „Dangaus Karaliaus“. Naujosios: „Marija, Marija“, „Marija, Tau tebus garbė“ bei „Marijos vardas“. Tyrimo rezultatai pagrindžia darbo pradžioje išsikelto hipotezę, kad Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje keičiantis laikmečiams kinta.

Prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary in Samogitian funeral ceremonies from traditional and the present viewpoint have been explored very little. The performed research revealed that prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary in Samogitian funeral ceremonies predominate in hymnals. Those are the traditional prayers: “Hail, Mary”, “Angel of The Lord” (“Angelus Domini”) “Hail, Holy Queen”, (“Salve, Regina”); chants “Hail, The Northern Star”, “The crown of Virgin Mary’s afflictions and joys”, “The Mother was standing” (“Stabat Mater”), “The Gracious Queen” and “The Mother of Heavenly King”. Also the new ones: “Oh Mary”, “Mary, be glorified” and “The name of Mary”. The results of research justify the hypothesis that was expressed in the beginning of our work: prayers and chants dedicated to Holy Virgin Mary in Samogitian funeral ceremonies change over time.

Ivadas

Lietuva – kraštas, turintis garbingą istoriją. Lietuvą sudaro keturi etnografiniai regionai: Aukštaitija, Suvalkija, Žemaitija ir Klaipėdos kraštas. Žemaitija yra vienas didžiausių etnografinių regionų, turinčių unikalų žodinių bei dainuojamąjį paveldą. Krikščionybė, atėjusi į Žemaitiją beveik prieš 600 metų, paliko ryškų pėdsaką liaudies kultūroje, tikėjimo bei kasdienio gyvenimo tradicijose. Ir šiandien gyvos katalikiškos liaudies pamaldumo praktikos šiame krašte liudija, jog atėjusi krikščionybė ne tik atnešė savitą kultūrą, tradicijas, bet ir gražiai prisitaikė prie vietos sąlygų įskiepydama katalikišką dogmatiškumą, kalendorines šventes, apeigas bei muziką. Apie katalikiškų liaudies pamaldumo praktikų reikšmę Bažnyčiai kalbama ir Bažnyčios dokumentuose. Liaudiškasis pamaldumas yra „tikras Dievo tautos lobis“, brangintinas Katalikų Bažnyčioje – tai liudija Dievo kulto ir sakramentų kongregacijos dokumentas „Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas“.

iškeliantis muzikos svarbą liaudies pamaldumo formose: „Giesmė, būdama kiekvienos tautos sielos natūrali išraiška, liaudiškajam pamaldumui yra labai reikšminga. Pastangas išlaikyti tradicinių giesmių paveldą reikia derinti su bibliiniu ir bažnytiniu supratimu“¹. Giesmė, jos atlikimas taip pat yra labai svarbūs aptariant muzikinę kultūrą šermenyse. Šermenyse paprastai naudojamos įvairios giesmės, kurios kalba apie mirtį, Dievo teisumą, atgailą, Dievo Apvaizdą, skaistyklą ir dangų bei Jėzaus, Marijos ir šventųjų užtarimą².

Tyrimo objektas: Švč. Mergelei Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje. Tyrimo tikslas – aptarti Švč. M. Marijai skirtas maldas ir giesmes šermenų apeigose. Tyrimo uždaviniai: 1) pristatyti tradicines Švč. M. Marijai skirtas maldas ir giesmes šermenų apeigose Žemaitijoje; 2) išanalizuoti šių maldų ir giesmių kilmę; 3) remiantis vasaros lauko ekspedicijų metu surinkta medžiaga pristatyti naujas giesmes Švč. M. Marijos garbei, kurios nūdien papildo tradicines šermenų apeigas Žemaitijoje. Tyrimo hipotezė – Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje keičiantis laikmečiams kinta. Tyrimo metodai: analitinis, lyginamasis bei aprašomasis.

Tyrimė naudotasi šiais šaltiniais: *Biblija, arba Šventuoju Raštu*³, *Katalikų Bažnyčios katekizmu*⁴, 2007 metų laidos Lietuvos Katalikų Bažnyčios *Liturginiu maldynu*⁵, Katalikų Bažnyčios dokumentais⁶, 2005–2007 m. asmeninių etnografinių vasaros ekspedicijų medžiaga⁷ bei šia literatūra: kun. Juozo Vaišnoro MIC monografija „Marijos garbinimas Lietuvoje“⁸ ir prof. habil. dr. Alfonso Motuzo vadovėliu aukštosioms mokykloms „Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje“⁹.

Tyrimo aktualumas: pirmą kartą Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijoje bandoma parodyti Švč. M. Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose raidą Žemaitijoje.

Tradicinės šermenų apeigų maldos ir giesmės Lietuvoje

Šermenų apeigos yra viena iš katalikų liaudies pamaldumo formų. Labai svarbią dalį šioje pamaldumo praktikoje užima šermenų apeigų maldos ir giesmės. Anot „Liturginio maldyno“, „šermenys, arba budynės, – tai budėjimas prie numirėlio iki laidotuvių“¹⁰. Laidojimo laikotarpiu etnografiniuose Lietuvos regionuose yra apstu įvairių maldų ir giesmių, tai – „14-os stočių Kryžiaus kelias“, „Žemaičių Kalvarijos Kalnai“, „Švč. Jėzaus Vardo rožinis“, „Gedulinės valandos už mirusiuosius“. Dzūkijoje šalia raudų giedami „Graudūs verksmai“ ir „Gedulinės valandos“; Suvalkijoje – „Švč. Jėzaus Vardo rožinis“; Aukštaitijoje – „14-os stočių Kryžiaus kelias“, o Žemaitijoje – „Žemaičių Kalvarijos Kalnai“. Taip pat regionuose, kurie ribojasi su protestantų ar stačiatikių kraštais, dažnai giedamos „Gedulinės valandos“. Visus Lietuvos etnografinius regionus vienija šermenų apeigiškumas ir šermeninių giesmių giedojimas.

Šermenų, arba budynės, metu visuose Lietuvos etnografiniuose regionuose atėjus į šermenis atsiklaupiami, sukalbami poteriai ir malda „Viešpaties Angelas“. Atsistojus katalikiškai pasisveikinama „Garbė Jėzui Kristui“. Padedamos gėlės, pareiškama užuojauta artimiesiems, o vakarop, susirinkus daugiau žmonių, kviečiama kartu pasimelsti. Baigiantis šermenims kalbami poteriai už mirusįjį bei už kitus giminės mirusiuosius ir šermenys baigiamos sugiedojus giesmę-maldą „Viešpaties Angelas“ ir triskart „Amžinąjį atilsį duok mirusiesiems, Viešpatie“¹¹.

Pagal Lietuvoje gyvas tradicijas, prie mirusiojo yra budima net ir nakties metu. Patys artimieji – broliai, seserys, vyras, žmona, vaikai, tėvai – pakaitomis budi dieną ir naktį. Pagal tradiciją, velionis laidojamas trečiąją dieną po mirties ir kiekvieną šermenų (budynės) vakarą renkami giesmininkai melstis už mirusį.

Turtingiausias šermenų tradicijas galima stebėti Žemaitijos etnografiniame regione. Žemaitijoje pirmosios krikščioniškos laidotuvės su giesmėmis minimos jau XVI amžiuje. Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis, pats labai mėgęs giedojimą, įteisino giedojimą šermenyse. Vyskupas Stanislovas Kiška, baimindamasis, kad vis dar tebėra gajos pagoniškos tradicijos, laidojimas be bažnytinių apeigų, 1626 metais įsakė nepamiršti mirusiųjų ir praktikuoti jų minėjimus. Rūpindamasis krikščionišku laidojimu, 1630 metais iš Vilniaus į Varnius jis pasivadino jėzuitus, kurie 1630 metais įsteigė Kristaus laidotuvių šv. Juozapo Arimateičio ir šv. Nikodemo broliją. Didžiausias jos įnašas yra tas, kad per laidotuves pirmąkart pradėta giedoti giesmes. Didelės įtakos krikščioniškoms laidojimo tradicijoms turėjo vyskupo Jurgio Tiškevičiaus sprendimas 1637–1639 metais prie Gardų bažnyčios įsteigti 19-os stočių arba 20-ies vietų kryžiaus kelią, kurį šiandien žinome kaip „Žemaičių Kalvarijos Kalnus“. „Žemaičių Kalvarijos Kalnai“ yra vienas iš Europos katalikiškosios religijos istorijos, etnologijos ir etnomuzikologijos mokslų objektų, taip pat tai – tradicinė šermenų dalis Žemaitijoje. Čia ypač svarbūs yra šermenų bei Žemaičių Kalvarijų Kalnų etnologiniai ir etnomuzikologiniai aspektai, kuriuos sudaro liturginio kulto elementai: veiksmų ir gestų atlikimas, šventų vietų lankymas, maldų kalbėjimas bei giesmių giedojimas. Didžiąją dalį Žemaitijos etnografinio regiono šiandien užima Telšių vyskupija.

Tradicinės Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje ir jų kilmė

Pagal seną praktiką, Žemaitijoje atėjęs į šermenis žmogus atsiklaupia, sukalba poterius ir „Viešpaties Angelo“ maldą. Per šermenis susirinkus daugiau žmonių yra giedama: šermininės giesmės, „Vainikėlis“ (lenk. „Karunka“), „Žemaičių Kalvarijos Kalnai“. „Žemaičių Kalvarijos Kalnuose“ esti maldos „Tėve mūsų“, „Sveika, Marija“, „Viešpaties Angelas“ ir „Amžinąjį atilsį duok mirusiems, Viešpatie“, taip pat – Švč. M. Marijai skirtos giesmės: „Stovi Motina“, „Karalienė maloninga“ bei „Dangaus Karaliaus“¹².

Laidotuvių dieną, saulei tekant, giesmininkai gieda giesmę „Sveika, Aušrine žvaigždele“. Laidotuvių apeigos namuose pradedamos giesme „Marija Magdalena“¹³. Kapinėse, pradėjus kasti duobę, giedamos maldos „Viešpaties Angelas“ ir „Sveika, Karaliene“.

Laidotuvės baigiamos geduliniiais pietumis. Iš kapinių ar pamaldų grįžę dalyviai su giesmininkais už stalo pagieda keletą giesmių, tarp kurių yra viena iš šių: „Sveika, Karalienė“ arba „Viešpaties Angelas“¹⁴.

Pažvelgus į surinktą medžiagą matyti, kad Švč. M. Marijos kultas šermenų apeigose Žemaitijoje atsiskleidžia šiose tradicinėse maldose ir giesmėse: „Sveika, Marija“, „Viešpaties Angelas“, „Sveika, Karalienė“, „Sveika, Aušrine žvaigždele“, „Vainikėlis“ („Karunka“), „Stovi Motina“, „Karalienė maloninga“ bei „Dangaus Karaliaus“.

Pažvelkime į šių maldų ir giesmių kilmę.

Malda „Sveika, Marija“

Pirma maldos dalis yra paimta iš Šventojo Rašto, tai – arkangelo Gabrieliaus ir Elzbiotos pasveikinimo žodžiai: „Sveika, malonėmis apdovanotoji! Viešpats su tavimi!“ (Lk 1, 28) ir „Tu labiausiai palaiminta iš visų moterų, ir palaimintas tavo iščių vaisius!“ (Lk 1, 42). Antroji maldos dalis atsirado tik apie XIV a., ilgą laiką nebuvo nusistovėjusio vieno antros dalies modelio. Yra žinoma, kad Lietuvoje ši malda tikrai pradėta vartoti tik nuo 1430 metų¹⁵. Dabartinę maldos „Sveika, Marija“ formą visoje Bažnyčioje 1568 m. įvedė popiežius šv. Pijus V¹⁶.

Malda „Viešpaties Angelas“

Nuo senų laikų Lietuvoje gyva tradicija kaimuose ir miesteliuose už mirusiųjų tris kartus per dieną skambinti bažnyčių varpais. Išgirdę varpų gausmą žmonės kalbėdavo „Viešpaties Angelą“. Tuos papročius Žemaitijoje įvedė vyskupas Jurgis Tiškevičius. Nuo XX a. pradžios „Viešpaties Angelas“ pradedamas naudoti kaip malda už mirusiųjų¹⁷.

Giesmė „Sveika, Karaliene“

„Sveika, Karaliene“ yra viena iš seniausių giesmių lietuvių kalba. Tai lotyniškos giesmės „Salve, Regina“ vertimas, išspausdintas jau M. Daukšos 1595 m. katekizme. Giesmė buvo populiari, nes dominikonai ją naudodavo ir per gedulingas pamaldas, ir laidotuvių metu¹⁸.

Giesmė „Vainikėlis“ („Karunka“)

Tai lenkų kilmės giesmė. Jos autorystė priskiriama palamintajam Vladislovui iš Gielniovo. Kas išvertė šią giesmę į lietuvių kalbą, nėra žinoma. Ji pirmąkart randama 1726 m. išleistame P. Šrubauskio giesmyne „Balsas širdies“¹⁹.

Giesmė „Sveika, Aušrine žvaigždele“

Tai giesmė iš giedamojo Švč. M. Marijos rožinio. Gali būti, jog tai abato P. Venerabilio parašyto himno „Ave Stella Matutina“ vertimas, atėjęs iš Lenkijos. Lietuviškas variantas pasirodė maldyne „Aukso Altorius arba Šaltinis dangiškų skarbų“²⁰.

Giesmė „Stovi Motina“

Giesmė „Stovi Motina“ yra sutrumpintas garsios XIII a. sekvencijos „Stabat Mater Dolorosa“ vertimas. Jos autorius, manoma, yra pranciškonas Jacopanas di Todis (1228–1306). Kiti mano, kad ją sukūrė šv. Bonaventūra. Lenkai šią giesmę išsivertė XVI amžiuje. „Stabat Mater“ Lietuvą pasiekė per Lenkiją kaip „Stovi Motina“ su daugybe melodijų variantų ir priskiriama prie gavėnios giesmių „Apie kančią Viešpaties Jėzaus“²¹.

Giesmės „Karalienė maloninga“ ir „Dangaus Karaliaus“

Dvi Žemaičių Kalvarijos Kalnų apeigyno giesmės „Karalienė maloninga“ ir „Dangaus Karaliaus“, kaip teigia kunigas marijonas dr. J. Vaišnora, yra be jokios abejonės sukurtos „Žemaičių Kalvarijos dominikonų“²². Šios giesmės yra skirtos Žemaičių Kalvarijos bažnyčios centriniame altoriuje esančiam stebuklingam Švč. M. Marijos, Dievo Motinos, paveikslui pagerbti. 1643 metų gegužės 3 dieną Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius Žemaičių Kalvarijos bažnyčios centriniame altoriuje įtaisytą Švč. M. Marijos, Dievo Motinos, paveikslą paskelbė stebuklingu²³. 1 lentelėje pateikiamos tradicinių Švč. M. Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje ištakos.

1 lentelė. Tradicinių Švč. M. Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje ištakos

Eil. Nr.	Maldos ar giesmės pavadinimas	Kilmė
1.	„Sveika, Marija“	Bažnyčios liturgijos
2.	„Viešpaties Angelas“	Bažnyčios liturgijos
3.	„Sveika, Karaliene“	Dominikonų vienuolijos
4.	„Vainikėlis“ („Karunka“)	Lenkų Katalikų Bažnyčios liturgijos
5.	„Sveika, Aušrine žvaigždėle“	Lenkų Katalikų Bažnyčios liturgijos
6.	„Stovi Motina“	Lenkų Katalikų Bažnyčios liturgijos
7.	„Karalienė maloninga“	Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolijos
8.	„Dangaus Karaliaus“	Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolijos

Lentelė rodo, kad daugiau nei trečdalis tradicinių Švč. M. Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje yra atėjusios iš Lenkų Katalikų Bažnyčios liturgijos: iš aštuonių – trys iš Lenkijos, po dvi – iš Bažnyčios liturgijos ir vietos tradicijos, o viena – dominikonų vienuolijos kultūros.

Naujos Švč. M. Marijos garbei skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje ir jų kilmė

Tyrime naudojamosi asmeninių etnografinių vasaros lauko ekspedicijų metu surinkta medžiaga²⁴. Naujų Švč. M. Marijos garbei skirtų maldų ir giesmių, papildančių tradicines šermenų apeigas, medžiagos rinkimas buvo atliekamas įvairiuose Žemaitijos regionuose: šiaurėje (Skuodo, Lenkimų, Ylakių parapijose); šiaurės vakaruose (Palangos, Darbėnų, Laukžemės parapijose); pietvakariuose (Tauragės, Skaudvilės, Batakių parapijose) ir centrinėje dalyje (Telšių, Viešvėnų, Nevarėnų parapijose). Kiekvienoje parapijoje buvo apklausta po penkis geriausias vietos giesmininkus. Katalikų Bažnyčios katekizmas pažymi, jog „parapija padaro krikščionis liturginio gyvenimo dalyviais“²⁵. Parapija yra savitas pasaulis, kuriame verda gyvenimas, dažnai besiskiriantis nuo kitų parapijų. Parapijų nariai (maldininkai ir giesmininkai) dalyvauja parapijos gyvenime palaikydami savos parapijos kalendorinių-religinių švenčių bei šermenų giedojimo tradicijas.

2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas atskleidžia, kad greta tradicinių maldų ir giesmių, skirtų Švč. M. Marijos garbei, šermenų apeigose Žemaitijoje yra atsiradę ir naujų giesmių. Tai giesmės: „Marija, Marija“ (centrinė Žemaitijos dalis), „Marija, Tau tebus garbė“ (Žemaitijos pietvakariuose), „Marijos vardas“ (Žemaitijos šiaurėje).

Kyla klausimas, kokia šių naujų giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje kilmė?

Giesmė „Marija, Marija“

Šios giesmės teksto autorius yra prelatas Jonas Mačiulis-Maironis, o jos melodiją sukūrė M. Č. Sasnauskas. Kovų už nepriklausomybę metais ši giesmė dažnai buvo giedama didesnėse žmonių susibūrimo vietose (mitinguose, iškilminguose minėjimuose ir t. t.), o sovietinės okupacijos metais – šermenų apeigose²⁶.

Giesmė „Marija, Tau tebus garbė“

Tai – giedamojo Švč. M. Marijos rožinio I dalies baigiamoji giesmė. Kitų šalių giesmynuose nei literatūrinio teksto, nei melodijos aptikti nepavyko. Tad ištakų reikia ieškoti Lietuvos Katalikų Bažnyčios autorinės kūrybos istorijoje. Tai leistų teigti, kad giesmių melodijos laikui bėgant galėjo tapti dainuojamosios tautosakos dalimi.

Giesmė „Marijos vardas“

Peržvelgus kitų tautų giesmytus šios giesmės aptikti nepavyko. Tai rodo, kad ji yra ne verstinė, sueiliuota gana profesionaliai. Gali būti, jog tai – Marijos vardo brolijos kultūrinis palikimas. Istoriniai šaltiniai liudija, kad Žemaičių vyskupai Jurgis ir Antanas Tiškevičiai savo pranešimuose Šventajam Sostui mini Marijos vardo broliją, kuri tarp kitų užimanti garbingą vietą²⁷. Žinant, kad bažnytinės brolijos rūpinosi savo narių krikščionišku palaidojimu, reikia manyti, kad ir ši giesmė įaugo į šermenų apeigas. Taip pat yra žinoma, kad ji žemaičių žodinėje tradicijoje yra Žemaičių Kalvarijos Kalnų apvaikščiojimo procesijų baigiamoji giesmė²⁸. 2 lentelėje pateikiamos naujų Švč. M. Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje ištakos.

2 lentelė. Naujų Švč. M. Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje ištakos

Eil. Nr.	Maldos ar giesmės pavadinimas	Kilmė
1.	„Marija, Marija“	Vietos autorinė
2.	„Marija, Tau tebus garbė“	Vietos autorinė
3.	„Marijos vardas“	Vietos autorinė

Lentelė rodo, kad trijų Švč. M. Marijai skirtų maldų ir giesmių šermenų apeigose Žemaitijoje ištakos yra vietos autorinėje kūryboje.

Išvados

Atliktas tyrimas leido teikti šias išvadas:

1. Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenuų apeigose Žemaitijoje užima svarbią vietą: per dangiškosios Motinos užtarimą mirusiajam meldžiama amžinos ramybės.

2. Šermenuų bei Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmynuose vyrauja Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės.

3. Šermenuų bei Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmynuose yra randamos šios Švč. M. Marijai skirtos tradicinės maldos: „Sveika, Marija“, „Viešpaties Angelas“, „Sveika, Karaliene“, giesmės: „Sveika, Aušrine žvaigždele“, „Vainikėlis“ („Karunka“), „Stovi Motina“, „Karalienė maloninga“ ir „Dangaus Karaliaus“ bei naujosios – „Marija, Marija“, „Marija, Tau tebus garbė“ bei „Marijos vardas“.

4. Nūdien Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenuų apeigose Žemaitijoje išlieka, pasipildydamas naujomis giesmėmis.

Tyrimo rezultatai pagrindžia darbo pradžioje išsikeltą hipotezę, kad Švč. M. Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenuų apeigose Žemaitijoje keičiantis laikmečiams kinta.

NUORODOS

- ¹ Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas / Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Roma. 2001 // Bažnyčios žinios. Lietuvos Vyskupų Konferencija. Kaunas. 2003. Nr. 11. P. 18.
- ² Liturginis maldynas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2007. P. 461–480.
- ³ Bibliją arba Šventasis Raštas. Vilnius: Lietuvos biblijos draugija. 2001.
- ⁴ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. Kaunas: tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1996.
- ⁵ Liturginis maldynas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2007.
- ⁶ Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas / Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Roma. 2001 // Bažnyčios žinios. Lietuvos Vyskupų Konferencija. Kaunas. 2003. Nr. 11.
- ⁷ 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Klaipėda. 2008.
- ⁸ *Vaišnora J.* Marijos garbinimas Lietuvoje. Roma. 1958.
- ⁹ *Motuzas A.* Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2004.
- ¹⁰ Liturginis maldynas. Vilnius: Katalikų pasaulis. Ten pat. P. 461.
- ¹¹ 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Ten pat.
- ¹² *Motuzas A.* Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Ten pat. P. 149.
- ¹³ *Motuzas A.* Ten pat. P. 149.
- ¹⁴ 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Ten pat.
- ¹⁵ *Vaišnora J.* Marijos garbinimas Lietuvoje. Ten pat. P. 156.
- ¹⁶ *Vaišnora J.* Ten pat. P. 155.
- ¹⁷ 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Ten pat.
- ¹⁸ *Vaišnora J.* Marijos garbinimas Lietuvoje. Ten pat. P. 158.
- ¹⁹ *Vaišnora J.* Ten pat. P. 183.
- ²⁰ Ten pat. P. 193.
- ²¹ *Motuzas A.* Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Ten pat. P. 120.

- ²² *Vaišnora J.* Marijos garbinimas Lietuvoje. Ten pat. P. 194.
- ²³ *Vaišnora J.* Ten pat. P. 367.
- ²⁴ 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Ten pat.
- ²⁵ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla Ten pat. P. 448.
- ²⁶ 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Ten pat.
- ²⁷ *Motuzas A.* Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Ten pat. P. 122.
- ²⁸ 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Ten pat.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Biblija, arba Šventasis Raštas. Vilnius: Lietuvos biblijos draugija. 2001.
2. Katalikų Bažnyčios katekizmas. Kaunas: tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1996.
3. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas / Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Roma. 2001 // Bažnyčios žinios. Lietuvos Vyskupų Konferencija. Kaunas. 2003. Nr. 11.
4. Liturginis maldynas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2007.
5. *Motuzas A.* Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2004.
6. *Vaišnora J.* Marijos garbinimas Lietuvoje. Roma. 1958.
7. 2005–2007 metų asmeninis etnografinių vasaros ekspedicijų archyvas. Klaipėda. 2008.

Gauta: 2008 06 26

Parengta spaudai: 2008 10 17

Saulius STUMBRA

THE PRAYERS AND CHANTS IN HONOUR OF HOLY VIRGIN MARY DURING SAMOGITIAN FUNERAL CEREMONIES: TRADITIONS AND THE PRESENT

S u m m a r y

Lithuania is the land of honourable history. It has four ethnographical regions: the eastern part called Aukštaitija (High Land), the southwestern part Suvalkija, the western part Žemaitija (Low Land or Samogitia) and the region of Klaipėda. Samogitia is one of the largest ethnographical regions of Lithuania with its own unique verbal and cantical heritage. Christianity came to Samogitia 600 years ago and left its deep imprint in folk culture and into traditions of faith and daily life. The living forms of Catholic folk piety in our country testifies that Christianity not only brought its own culture and traditions, but also has adapted itself to the local conditions and indoctrinated Catholic dogmatism, feasts, rituals and music. The chant and its performance are very important when talking about musical culture in funerals. During funeral ceremonies we find different chants that speak about death, the trial of God, penance, the Divine of God, purgatory and heaven and the intercession of Jesus, the Holy Virgin Mary and the saints.

During all funeral ceremonies we find lots of different prayers and chants in all ethnographical regions of Lithuania: for example, “The Way of The Cross” (that consists of fourteen stations), the “Samogitian Calvary way”, “The Rosary of The Name of Jesus”, and the Officium defunctorum (psalms for the dead). In Dzūkija (the southern part of Lithuania) aside from lamentations people used to chant the Officium defunctorum (psalms for the dead); in Suvalkija (southwestern part of Lithuania); in Aukštaitija (the eastern part of Lithuania) is chanted “the Way of the Cross” (with fourteen stations) and in Samogitia (the western part of Lithuania) are

chanted twenty stations of Calvary, called the Samogitian Calvary way. In areas that border on regions with Protestant or Orthodox traditions, the *Officium defunctorum* is performed quite often. And all the regions of Lithuania are unified by the ceremonies of funeral and funeral chant.

The object of research: Prayers and chants that are dedicated to the Holy Virgin Mary during Samogitian funeral ceremonies. The goals of study: to discuss prayers and chants that are dedicated to the Holy Virgin Mary. The aim of study: firstly, to introduce traditional prayers and chants that are dedicated to the Holy Virgin Mary during Samogitian funeral ceremonies; secondly, to analyze their genesis; and thirdly, referring to data that was collected during some summer expeditions, to introduce new chants that are dedicated to the Holy Virgin Mary and supplemented traditional Samogitian funeral ceremonies. Hypothesis of research: prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary in Samogitian funeral ceremonies change in time. Methods of research: analytical, comparative and descriptive. Relevance of topic: for the first time in Lithuanian Catholic Church history we try to introduce development of prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary in Samogitian funeral ceremonies.

The research we performed allows us to make the following conclusions: first, the cult of Mary is very important in funeral ceremonies. Through the intercession of the Virgin Mary people usually are praying for eternal peace for the dead; second, prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary in Samogitian funeral ceremonies predominate in hymnals; third, in funerals and in the Samogitian Calvary Way hymnals we find these prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary: the prayers “Hail, Mary”, “Angel of The Lord” (“*Angelus Domini*”) “Hail, Holy Queen”, (“*Salve, Regina*”); chants “Hail, The Northern Star”, “The crown of Virgin Mary’s afflictions and joys”, “The Mother was standing” (“*Stabat Mater*”), “The Gracious Queen” and “The Mother of Heavenly King”. Also the new ones: “Oh Mary”, “Mary, be glorified” and “The name of Mary”; fourth, today prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary remain in traditional Samogitian funeral ceremonies and are even supplemented by new ones.

The results of the research justify the hypothesis that was expressed in the beginning of our work: the prayers and chants dedicated to the Holy Virgin Mary in Samogitian funeral ceremonies change over time.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Žemaitija, šermenys, švč. Mergelė Marija, maldos, giesmės, tradicija, dabartis.

KEY WORDS: Samogitia, funeral, Holy Virgin Mary, prayers, chants, tradition, the present.

Saulius STUMBRA – kunigas, religijos ir muzikos mokslų magistras. Klaipėdos šv. Kazimiero parapijos vikaras, Telšių vyskupijos šv. Cecilijos bažnytinės muzikos draugijos dvasios tėvas, katalikų tikybos vyr. mokytojas. Mokslinių interesų kryptys: Katalikų Bažnyčios teologija, katalikiškoji etnomuzikologija ir edukologija. Adresas: Kretingos g. 40, LT-92307, Klaipėda. Tel.: +370 687 25915. El. paštas: saulius.stumbra@gmail.com.

Saulius STUMBRA – priest, Master of religious and Music sciences. Now he works as vicar in Klaipėda’s St. Casimire parish. Saulius Stumbra has a degree of superior teacher of Catholic religion. He is the spiritual father of St. Cecile church music association. Fields of scientific research: theology of Catholic Church, catholic ethnomusicology and education. Address: Kretingos g. 40, LT-92307, Klaipėda. Tel.: +370 687 25915. E-mail: saulius.stumbra@gmail.com.